

V-6077

N Ō W A

KONSTYTUCJA

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wydał i wstępem opatrzył

STANISŁAW CAR

Referent Generalny Komisji Konstytucyjnej
Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

1 9 3 5

K S I Ę G A R N I A P O W S Z E C H N A

WARSZAWA, PL. NAPOLEONA 1

NOWA KONSTYTUCJA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

KSIEGARNIA
LITERACKA
Lwów, Batoiego 24
Telefon 58-75

SEKCJA HISTORYCZNO-PRAWNA
Wydziałowej Szkoły Prawniczej
Uniwersytetu Jagiellońskiego

Nr dział.

Nr inw.

V-6077
27438

NOWA KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

WYDAŁ I WSTĘPEM OPATRZYL

STANISŁAW CAR

Referent Generalny Komisji Konstytucyjnej Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Wydz. Bibl. Prawnicza

1806119812

1935

KSIEGARNIA POWSZECHNA
WARSZAWA, PL. NAPOLEONA 1

Angielski historyk Macaulay w rozważaniach nad dziejami swego kraju zaznacza, że Anglicy byli zawsze wielkim i szczęśliwym narodem, ponieważ przy kształtowaniu form ustrojowych swego życia zbiorowego potrafili przeprowadzać niezbędne reformy we właściwym czasie.

Ta uwaga angielskiego uczonego zawiera głęboką i trafną myśl nie pozbawioną szerszego znaczenia; ma ona szczególne znaczenie dla Polski, która już raz zapłaciła za swoje niedomagania ustrojowe utratą niepodległości.

Długoj trzeba było walki i wielkiego wysiłku, aby utraconą niepodległość zpowrotem odzyskać.

Męka pokoleń, dotkniętych niewolą, będzie niewątpliwie przestrogą dziejową dla pokolenia obecnego i pokoleń przyszłych.

Polska odrodzona, aby zachować swój byt i niepodległość, aby pozyskać warunki prawidłowego rozwoju i zapewnić sobie należne stanowisko wśród narodów świata — musi być państwem nowoczesnem: państwem wewnętrznego ładu i harmonji, państwem wolności i poszanowa-

nia praw jednostki — ale zarazem państwem autorytetu i powagi władzy, państwem silnem i wewnętrznie zwartem.

Tym warunkom nie uczyniła zadość Konstytucja, uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 17 marca 1921 roku.

Konstytucja marcowa oparła ustrój Polski odrodzonej na wzorze francuskim, recypując system rządów parlamentarnych typu kontynentalnego, ostro krytykowany nawet w swym kraju macierzystym.

Wady parlamentaryzmu francuskiego są dobrze i powszechnie znane: słabość władzy wykonawczej, brak ciągłości w sprawowaniu rządów, częste i nieuzasadnione rzeczowemi względami przesilenia ministerjalne, przy jednoczesnym przeroście władzy ustawodawczej, zmiennej w swych nastrojach i kapryśnej wskutek rozbicia na liczne frakcje, ulegające wpływow partyjnym — oto w najbardziej skondensowanej formie charakterystyka wad systemu rządów parlamentarnych.

Konstytucja marcowa spotkała się z surową krytyką znawców prawa konstytucyjnego; nawet jej właśni autorzy nie szczędzili jej gorzkich słów potępienia.

To też świadomość o konieczności reformy stawała się coraz powszechniejszą.

Było jednak dla wszystkich rzeczą oczywistą, że reformy tej nie dokonają czynniki parlamentarne, hołdujące zasadzie sejmowładztwa.

Dopiero przewrót majowy, dokonany pod hasłem naprawy Rzeczypospolitej, wprowadził zagadnienie reformy ustroju na tory realne.

Nowela z dnia 2 sierpnia 1926 roku naprawiała niektóre najbardziej rażące błędy Konstytucji marcowej, przyznając Prezydentowi Rzeczypospolitej prawo rozwiązywania Sejmu i Senatu przed upływem kadencji oraz prawo wydawania rozporządzeń z mocą ustawy; ponadto zapewniła państwu terminowe uchwalanie budżetu oraz wprowadziła pewne, drobne zresztą zmiany w procedurze zgłaszania przez Sejm wniosku o votum nieufności dla Rządu.

Te zmiany, wprowadzone przez nowelę z dnia 2 sierpnia 1926 r., czyniły zadość doraźnej potrzebie reformy tylko w najskromniejszym zakresie.

Dalsza, głębiej sięgająca reforma odłożona została do następnego Sejmu, jako drugiego z rzędu po Sejmie Ustawodawczym, który na podstawie art. 125 ust. 3 Konstytucji marcowej mógł dokonać rewizji własną uchwałą jednoizbową, powziętą nieznaczną kwalifikowaną większością $\frac{3}{5}$ głosujących.

Jakoż w marcu 1928 r. zebrał się pod łaską mar-

szalka Daszyńskiego drugi z rzędu Sejm zwyczajny, który posiadał szczególne uprawnienia rewizyjne.

Z inicjatywą reformy ustroju wystąpił klub parlamentarny Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, który złożył do łaski marszałkowskiej projekt zmian Konstytucji marcowej (Druk sejmowy Nr. 444).

Po przewlekłej dyskusji formalnej zgłosiły swe projekty jeszcze następujące kluby:

- 1) Związek parlamentarny Polskich Socjalistów, Klub parlamentarny P. S. L. Wyzwolenie i Klub parlamentarny Stronnictwa Chłopskiego (Druk sejmowy Nr. 555).
- 2) Klub parlamentarny Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast“, Chrześcijańskiej Demokracji i Narodowej Partji Robotniczej (Druk sejmowy Nr. 666).
- 3) Wreszcie Stronnictwo Narodowe, nie składając własnego projektu, zgłosiło szereg poprawek do poszczególnych artykułów, objętych projektami innych klubów.

Zdawałoby się, że sprawa reformy ruszyła z miejsca.

Ale już pobieżna analiza zgłoszonych projektów ujawniła wielką rozbieżność poglądów, przecho-

dzących szeroką gamę wszelkich znanych i nieznanых systemów ustrojowych, nawzajem się wyłączających.

To też było do przewidzenia, że praca ta pozytywnego wyniku nie przyniesie, co zresztą wynika także ze sprawozdania przewodniczącego Komisji Konstytucyjnej (Druk sejmowy Nr. 777).

Jedynym pozytywnym wynikiem prac Sejmu nad naprawą ustroju było powzięcie, na wniosek B. B. W. R. i pod presją opinii publicznej, w dniu 22 stycznia 1929 r. uchwały, stwierdzającej potrzebę przystąpienia do rewizji Konstytucji.

Ale samo stwierdzenie potrzeby rewizji — rzecz prosta — nie mogło zastąpić faktu jej dokonania.

Upatrując w wewnętrznym rozdarciu Sejmu dowód jego niezdolności do pozytywnego rozwiązania zagadnienia reformy ustroju, Prezydent Rzeczypospolitej rozwiązuje Sejm i Senat orędziem z dnia 29 sierpnia 1930 r.

Nowy Sejm zebrał się pod łaską marszałka Światalskiego w grudniu 1930 r.

Prezydent Rzeczypospolitej w orędziu swem, otwierającym ten Sejm, wskazał na konieczność naprawy ustroju Państwa, jako na jedno z naczelných zadań Izb Ustawodawczych.

Pragnąc przystąpić niezwłocznie do pracy nad wykonaniem tego zadania, klub parlamentarny

B. B. W. R., podobnie jak i w poprzednim Sejmie, wziął inicjatywę w swoje ręce, wnosząc w dniu 6 lutego 1931 r. do łaski marszałkowskiej projekt ustawy konstytucyjnej, zgodny co do swej treści z projektem, wniesionym do poprzedniego Sejmu, jednakże nadał temu projektowi formę pełnej ustawy, a nie poprawek do tekstu obowiązującej ustawy konstytucyjnej, chcąc w ten sposób zaznaczyć, że przedmiotem rozważań i uchwał Sejmu ma być całokształt zagadnień, związanych z ustrojem Państwa.

W uzasadnieniu wniosku przytoczone są następujące motywy (Druk sejmowy Nr. 111):

„Podobnie, jak przed dwoma laty, wychodzimy z założenia:

że obowiązująca ustawa Konstytucyjna w swych zasadniczych zrębach nie zapewnia Państwu trwałych podstaw sprawnego ustroju;

że w szczególności zagadnienie zakresu uprawnień władzy wykonawczej i jej stosunku do władzy ustawodawczej nie zostało rozwiązane w Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. w sposób zadowalający;

że zwłaszcza zachodzi potrzeba wzmocnienia władzy Prezydenta Rzeczypospolitej, aby zapewnić Państwu trwałą i silną władzę wykonawczą, zdatną do twórczej pracy oraz wolną

od zmiennych wpływów ugrupowań partyjnych“.

Projekt w pierwszym czytaniu wszedł pod plenarne obrady Sejmu w dniu 3 marca 1931 r.

Po przeprowadzeniu dyskusji projekt odesłano do Komisji Konstytucyjnej, która odbyła pierwsze posiedzenie w dniu 17 marca 1931 r.

Komisja Konstytucyjna wyznaczyła niżej podpisanego referentem generalnym projektu.

Zagajając dyskusję ogólną nad zasadami projektu, tak go — między innymi — charakteryzowałem:

„Zdając sobie sprawę z ujemnych stron teorii Monteskjusza, zwłaszcza w jej praktycznem zastosowaniu, autorowie projektu odbiegają od tradycyjnego schematu podziału władz państwowych. Ze stanowiska bowiem prawidłowego ustroju: ważna jest nie teoretyczna zasada *podziału władz*, ale praktyczne rozwiązanie zagadnienia ścisłego *podziału kompetencyj* pomiędzy poszczególnymi, naczelnymi organami władzy państwowej. Ale ponieważ z pojęciem podziału na kompetencje łączy się nierozzerwalnie pojęcie sporów kompetencyjnych — przeto w ustroju państwa muszą być przewidziane metody pokojowego, bez wstrząsów wewnętrznych, rozstrzygania tych sporów.

Takim czynnikiem rozjemczym, może być tylko Głowa Państwa, jako organ nadrzędny, reprezentujący interesy państwa, jako całości, we wszystkich jego dziedzinach i we wszystkich przejawach.

Podział władzy zwierzchniej, która z istoty swej musi być jednolita i niepodzielna, pomiędzy poszczególne i niezależne od siebie organy prowadzi do nieustannych walk wewnętrznych. Zamiast walki chcemy oprzeć nasz przyszły ustrój na zasadzie harmonji władz; zamiast konfliktów, chcemy widzieć solidarną pracę naczelných organów władzy; zamiast podziału (*separation*), chcemy, by zatriumfowała zasada współdziałania (*collaboration*) władz.

Z powyższych przesłanek wypływa w drodze prostej konsekwencji pierwszy nasz i najpoważniejszy postulat — podniesienia powagi stanowiska Prezydenta Rzeczypospolitej oraz wyposażenia go w rzeczywiste, a nie tylko dekoracyjne atrybuty władzy.

Stojąc na gruncie wzmocnienia władzy wykonawczej, nie dążymy do obniżenia powagi parlamentu; przeciwnie — widzimy w parlamencie organ, odzwierciadlający opinie i poglądy społeczeństwa na zagadnienia państwowe. Ale, chcąc utrzymać parlament na wysokim poziomie, dążyć bę-

dziemy do ściślejszego określenia jego kompetencyj, do których zaliczyć należy: ustawodawstwo oraz kontrolę nad działalnością rządu. Natomiast przyswajanie sobie funkcyj ciała rządzącego, jest niezdrową ambicją parlamentów, przyczyniającą się do obniżenia ich powagi, oraz źródłem ciężkiego kryzysu, przeżywanego przez parlamentaryzm wogóle. Przez zrjonalizowanie i usprawnienie metod pracy parlamentu oraz przez ściślejsze określenie jego atrybucyj — mamy nadzieję uzdrowienia polskiego parlamentaryzmu oraz przywrócenia mu zachwianej przez dotychczasową praktykę powagi.

Uznając kontrolę parlamentu nad działalnością rządu — stwierdzamy przez to samo, że nie dążymy ani do dyktatury, ani do cezaryzmu, ani do jakiegokolwiek bądź innej formy władzy arbitralnej.

Wreszcie dążyć będziemy do zapewnienia trwałości rządu, aby kraj ustrzec od zbyt częstych, a lekkomyślnych wstrząsów.

Oto główne cechy charakterystyczne naszego projektu...”

W zakończeniu mego referatu wstępnego proponowałem, w celu ułatwienia, a zarazem pogłębienia dyskusji, rozbić materji konstytucyjnej, zawartej w projekcie, na poszczególne zagadnienia, które stałyby się przedmiotem oddzielnych

referatów. Referaty te są ogłoszone drukiem w czasopiśmie „Nowe Państwo“.

Prace w Komisji Sejmowej nad opracowaniem zasad nowej Konstytucji trwały bezmała 3 lata. Wreszcie w dniu 20 grudnia 1933 r., na posiedzeniu Komisji Konstytucyjnej zgłosiłem „Tezy Konstytucyjne“, które w liczbie 63-ech, rozbite na XIV działów, stanowiły zarys projektu (Druk sejmowy Nr. 820).

Komisja zaakceptowała te tezy dnia 18 stycznia 1934 r., a Sejm na posiedzeniu plenarnem w dniu 26 stycznia 1934 r. nadał tezom charakter ustawy konstytucyjnej i uchwalił tę ustawę w drugim i trzecim czytaniu.

Po uchwaleniu ustawy Konstytucyjnej przez Sejm, projekt przeszedł pod obrady Senatu, który go uchwalił z zaprojektowanymi przez siebie zmianami: w Komisji — dnia 11 stycznia 1935 r., a na plenum — dnia 16 stycznia tegoż roku (Druki senackie 400, 420 i dodatek do druku 420).

Zmiany zaprojektowane przez Senat mają prze-ważnie charakter techniczno - kodyfikacyjny i w niczem nie zmieniają zasadniczej koncepcji projektu sejmowego. Potrzeba tych zmian wynika stąd, że Sejm uchwalił, jako ustawę, tezy konstytucyjne, opracowane przez referenta generalnego. Nie będę tu wyjaśniał powodów natury poli-

tycznej, dla których klub B. B. W. R. obrał tę, a nie inną metodę taktycznego przeprowadzenia ustawy przez Izbę pierwszą; zaznaczę tylko, że atmosfera obrad plenarnych w pełnym Sejmie tudzież negatywne stanowisko do zagadnienia klubów opozycyjnych na Komisji — nie sprzyjały przedłużaniu dyskusji w tej Izbie i wskazywały raczej na celowość przeniesienia dalszych obrad nad projektem do Senatu, jako Izby drugiej, w przeświadczeniu, że w tej Izbie namiętności polityczne odgrywać będą mniejszą rolę i że projekt spotka się z bardziej rzeczowem potraktowaniem.

Projekt wrócił do Sejmu.

Komisja Konstytucyjna Sejmu rozważała zmiany, zaproponowane przez Senat, w dniu 28 lutego i 7 marca 1935 r., poczem Sejm przyjął te poprawki na plenarnem swem posiedzeniu z dnia 23/24 marca 1935 r., spełniając tym sposobem ostatnią czynność, związaną z uchwaleniem przez ciała ustawodawcze nowej Konstytucji.

Tak więc dzieło naprawy ustroju Rzeczypospolitej zostało dokonane.

Podstawowe założenia przeprowadzonej reformy zmierzają:

do wzmocnienia władzy wykonawczej przez przywrócenie i ugruntowanie autorytetu Głowy

Państwa i Rządu, a co za tem idzie i powagi samego Państwa;

do ukrócenia szkodliwego w swych skutkach sejmowładztwa;

do usunięcia od wpływania na bieg życia publicznego nieodpowiedzialnej, a zaboreczej w swych ambitnych dążeniach oligarchji sejmowej;

do zabezpieczenia rzeczywistej równowagi pomiędzy naczelnymi organami Państwa przez wytworzenie, w osobie Prezydenta Rzplitej, jako Głowy Państwa, czynnika nadrzędnego, któryby w razie konfliktów politycznych mógł odegrać rolę najwyższego arbitra i rozjemcy;

do stuszowania przerostów systemu parlamentarnego, zwłaszcza w dziedzinie prawa parlamentu do obalania rządów bez dostatecznie uzasadnionego powodu rzeczowego;

do zapewnienia obywatelom udziału w życiu publicznem państwa za pośrednictwem swych reprezentantów w ciałach ustawodawczych i organach samorządu terytorjalnego i gospodarczego;

do utrzymania szerokiej podstawy demokratycznej przy określaniu stosunku obywatela do państwa, z uwzględnieniem wszakże wysiłku i zasług obywatela na rzecz dobra powszechnego.

Oto zasady, z których wyrasta nowa Konstytucja.

I jeszcze jedno.

Państwo, które chcemy stworzyć w oparciu się o nową Konstytucję, nie ma być państwem liberalnem XIX w., w którym interes jednostki góruje nad interesem zbiorowości; ale nie ma też być państwem władczem, lub — jak się to teraz mówi — państwem totalnem, w którym jednostka, dzierżąca władzę, sprawuje rządy arbitralnie nad swymi obywatelami, odsuwając ich od udziału w życiu publicznem.

Nasze Państwo ma być *wspólnem dobrem wszystkich obywateli*, syntezą między wolnością obywatela, a mocą Państwa.

Stanisław Car.

USTAWA KONSTYTUCYJNA.

I. RZECZPOSPOLITA POLSKA.

Art. 1.

(1) Państwo Polskie jest wspólnem dobrem wszystkich obywateli.

(2) Wskrzeszone walką i ofiarą najlepszych swoich synów ma być przekazywane w spadku dziejowym z pokolenia w pokolenie.

(3) Każde pokolenie obowiązane jest wysiłkiem własnym wzmóc siłę i powagę Państwa.

(4) Za spełnienie tego obowiązku odpowiada przed potomnością swoim honorem i swoim imieniem.

Art. 2.

(1) Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej.

(2) Na Nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa.

(3) Jego obowiązkiem naczelnym jest troska o dobro Państwa, gotowość obronną i stanowisko wśród narodów świata.

X(4) W Jego osobie skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa.

Art. 3.

X(1) Organami Państwa, pozostającymi pod zwierzchnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, są:

Rząd,

Sejm,

Senat,

Siły Zbrojne,

Sądy,

Kontrola Państwowa.

(2) Ich zadaniem naczelnem jest służenie Rzeczypospolitej.

Art. 4.

(1) W ramach Państwa i w oparciu o nie kształtuje się życie społeczeństwa.

(2) Państwo zapewnia mu swobodny rozwój, a gdy tego dobro powszechne wymaga, nadaje mu kierunek lub normuje jego warunki.

(3) Państwo powoła samorząd terytorjalny i gospodarczy do udziału w wykonywaniu zadań życia zbiorowego.

Art. 5.

(1) Twórczość jednostki jest dźwignią życia zbiorowego.

(2) Państwo zapewnia obywatelom możliwość roz-

woju ich wartości osobistych oraz wolność sumienia, słowa i zrzeczeń.

(3) Granicą tych wolności jest dobro powszechne.

Art. 6.

Obywatele winni są Państwu wierność oraz rzetelne spełnianie nakładanych przez nie obowiązków.

Art. 7.

(1) Wartością wysiłku i zasług obywatela na rzecz dobra powszechnego mierzone będą jego uprawnienia do wpływania na sprawy publiczne.

(2) Ani pochodzenie, ani wyznanie, ani płeć, ani narodowość nie mogą być powodem ograniczenia tych uprawnień.

Art. 8.

(1) Praca jest podstawą rozwoju i potęgi Rzeczypospolitej.

(2) Państwo roztacza opiekę nad pracą i sprawuje nadzór nad jej warunkami.

Art. 9.

Państwo dąży do zespolenia wszystkich obywateli w harmonijnem współdziałaniu na rzecz dobra powszechnego.

Art. 10.

(1) Żadne działanie nie może stanąć w sprzeczności z celami Państwa, wyrażonemi w jego prawach.

(2) W razie oporu Państwo stosuje środki przymusu.

II. PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ.

Art. 11.

Prezydent Rzeczypospolitej, jako czynnik nadrzędny w Państwie, harmonizuje działania naczelnych organów państwowych.

Art. 12.

Prezydent Rzeczypospolitej:

- a) mianuje według swego uznania Prezesa Rady Ministrów, a na jego wniosek mianuje Ministrów;
- b) zwołuje i rozwiązuje Sejm i Senat;
- c) zarządza otwarcie, odroczenie i zamknięcie sesji Sejmu i Senatu;
- d) jest Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych;
- e) reprezentuje Państwo nazewnątrz, przyjmuje przedstawicieli państw obcych i wysyła przedstawicieli Państwa Polskiego;
- f) stanowi o wojnie i pokoju;
- g) zawiera i ratyfikuje umowy z innemi państwami;
- h) obsadza urzędy państwowe, Jemu zastrzeżone.

Art. 13.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej korzysta z uprawnień osobistych, stanowiących Jego prerogatywy.

(2) Do prerogatyw tych należy:

a) wskazywanie jednego z kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej i zarządzanie głosowania powszechnego;

b) wyznaczanie na czas wojny następcy Prezydenta Rzeczypospolitej;

c) mianowanie i odwoływanie Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa Najwyższej Izby Kontroli;

d) mianowanie i zwalnianie Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych;

e) powoływanie sędziów Trybunału Stanu;

f) powoływanie senatorów, piastujących mandat z wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej;

g) mianowanie i zwalnianie Szefa i urzędników Kancelarii Cywilnej;

h) rozwiązywanie Sejmu i Senatu przed upływem kadencji;

i) oddawanie członków Rządu pod sąd Trybunału Stanu;

j) stosowanie prawa łaski.

Art. 14.

(1) Akty urzędowe Prezydenta Rzeczypospolitej wymagają do swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego Ministra.

(2) Akty urzędowe, wypływające z prerogatyw

Prezydenta Rzeczypospolitej, nie wymagają kontrasygnaty.

Art. 15.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej za swe akty urzędowe nie jest odpowiedzialny.

(2) Za czyny, niezwiązane ze sprawowaniem urzędu, Prezydent Rzeczypospolitej nie może być pociągnięty do odpowiedzialności w okresie urzędowania.

Art. 16.

(1) Wybór Prezydenta Rzeczypospolitej odbywa się w sposób następujący:

(2) Kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera Zgromadzenie Elektorów.

(3) Ustępującemu Prezydentowi Rzeczypospolitej służy prawo wskazania innego kandydata.

(4) Jeżeli ustępujący Prezydent Rzeczypospolitej z tego uprawnienia skorzysta, wyborci Prezydenta Rzeczypospolitej dokonają obywateli w głosowaniu powszechnem z pomiędzy dwóch kandydatów: Zgromadzenia Elektorów i ustępującego Prezydenta Rzeczypospolitej.

(5) Jeżeli ustępujący Prezydent Rzeczypospolitej oświadczy, że nie zamierza skorzystać z prawa wskazania kandydata albo w ciągu siedmiu dni od dokonanego przez Zgromadzenie Elektorów wyboru nie wskaże innego kandydata i nie zarządzi głosowania powszechnego — kandydat Zgroma-

dzenia Elektorów uznany będzie za obranego na Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 17.

(1) Zgromadzenie Elektorów składa się z Marszałka Senatu, jako przewodniczącego, Marszałka Sejmu, jako jego zastępcy, z Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych oraz z 75 elektorów, wybranych z pośród obywateli najgodniejszych w $\frac{2}{3}$ przez Sejm i w $\frac{1}{3}$ przez Senat.

(2) Mandaty elektorów wygasają z mocy samego prawa w dniu objęcia urzędu przez nowoobranego Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 18.

(1) Zgromadzenie Elektorów zwołuje Prezydent Rzeczypospolitej najpóźniej na piętnasty dzień przed upływem swego urzędowania.

(2) Na trzy dni przed terminem Zgromadzenia, Sejm i Senat zbiorą się każdy z osobna, na zaproszenie swych Marszałków, celem dokonania wyboru elektorów.

(3) Jeżeli Sejm i Senat są rozwiązane, a wynik wyborów do Izb Ustawodawczych w nowym składzie nie jest jeszcze ogłoszony — wyboru elektorów dokonają posłowie i senatorowie, wchodzący w skład poprzedniego Sejmu i Senatu.

Art. 19.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej składa przed objęciem urzędu przysięgę treści następującej:

Świadom odpowiedzialności wobec Boga i historii za losy Państwa, przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedyńemu, na urzędzie Prezydenta Rzeczypospolitej: praw zwierzchniczych Państwa bronić, jego godności strzec, ustawę konstytucyjną stosować, względem wszystkich obywateli równą kierować się sprawiedliwością, zło i niebezpieczeństwo od Państwa odwracać, a troskę o Jego dobro za najczelny poczytywać sobie obowiązek. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Syna Jego Męka. Amen.

(2) Akt złożenia przysięgi stwierdzają podpisem: nowoobрани Prezydent Rzeczypospolitej oraz osoby urzędowe, obecne przy zaprzysiężeniu.

Art. 20.

(1) Okres urzędowania Prezydenta Rzeczypospolitej trwa lat siedem, licząc od dnia objęcia urzędu.

(2) Okres ten przedłuża się o czas niezbędny do ukończenia postępowania wyborczego w przypadku, gdy dla dokonania wyboru nowego Prezydenta Rzeczypospolitej będzie zarządzone głosowanie powszechne.

Art. 21.

Jeżeli przed upływem siedmioletniego okresu urzędowania nastąpi zgon Prezydenta Rzeczypos-

spolitej albo Prezydent zrzeknie się urzędu — Marszałek Senatu zwoła niezwłocznie Zgromadzenie Elektorów celem wskazania przez nie kandydata na Prezydenta Rzeczypospolitej, a w razie wskazania ze swej strony innego kandydata zarządzi głosowanie powszechne.

Art. 22.

(1) Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej nie może trwale sprawować urzędu, Marszałek Senatu zwoła połączone Izby Ustawodawcze celem rozstrzygnięcia, czy urząd Prezydenta należy uznać za opróżniony.

(2) Uchwała, uznająca urząd za opróżniony, zapada większością $\frac{3}{5}$ ustawowej liczby członków Izb Połączonych.

(3) W przypadku powzięcia powyższej uchwały, Marszałek Senatu zwoła niezwłocznie Zgromadzenie Elektorów.

Art. 23.

W czasie, gdy urząd Prezydenta Rzeczypospolitej jest opróżniony, funkcje Prezydenta sprawuje zastępczo Marszałek Senatu, a gdyby Senat był rozwiązany — Marszałek rozwiązanego Senatu; korzysta on wówczas ze wszystkich uprawnień z urzędem Prezydenta Rzeczypospolitej związanych.

Art. 24.

(1) W razie wojny okres urzędowania Prezydenta Rzeczypospolitej przedłuża się do upływu trzech miesięcy od zawarcia pokoju; Prezydent Rzeczypospolitej osobnym aktem, ogłoszonym w gazecie rządowej, wyznaczy wówczas swego następcę na wypadek opróżnienia się urzędu przed zawarciem pokoju.

(2) W razie objęcia przez następcę urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej, okres jego urzędowania trwa do upływu trzech miesięcy od zawarcia pokoju.

III. R Z Ą D.

Art. 25.

(1) Rząd kieruje sprawami Państwa, niezastrzeżonemi innym organom władzy.

(2) Rząd składa się z Prezesa Rady Ministrów i Ministrów.

(3) Prezes Rady Ministrów reprezentuje Rząd, kieruje jego pracami oraz ustala ogólne zasady polityki państwowej.

(4) Ministrowie kierują poszczególnemi działami administracji państwowej albo spełniają poruczone im zadania szczególne.

(5) Organizację Rządu, a w szczególności zakres działania Prezesa Rady Ministrów, Rady Ministrów i Ministrów — określi dekret Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 26.

Ministrowie dla rozstrzygnięcia spraw, wymagających uchwały wszystkich członków Rządu, tworzą Radę Ministrów pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów.

Art. 27.

(1) Prezes Rady Ministrów, Rada Ministrów i Ministrowie mają prawo wydawać rozporządzenia celem wykonania aktów ustawodawczych i z powołaniem się na nie.

(2) Rozporządzenia te nie mogą stać w sprzeczności z aktami ustawodawczymi i będą ogłaszane w Dzienniku Ustaw.

Art. 28.

Prezes Rady Ministrów i Ministrowie są odpowiedzialni politycznie przed Prezydentem Rzeczypospolitej i mogą być przez Niego w każdym czasie odwołani

Art. 29.

(1) Sejm, w wykonaniu prawa kontroli parlamentarnej nad działalnością Rządu, może zażądać ustąpienia Rządu lub Ministra.

(2) Wniosek taki może być zgłoszony tylko podczas sesji zwyczajnej, a głosowanie nad nim nie może się odbyć na posiedzeniu, podczas którego został zgłoszony.

(3) Jeżeli za wnioskiem wypowie się Sejm zwykłą większością głosów, a Prezydent Rzeczypospolitej w ciągu trzech dni nie odwoła Rządu lub Ministra ani też Izb Ustawodawczych nie rozwiąże — wniosek będzie rozpatrzony przez Senat na najbliższem posiedzeniu.

(4) Jeżeli Senat wypowie się za wnioskiem, uchwalonym przez Sejm, Prezydent Rzeczypospolitej odwoła Rząd lub Ministra, chyba że rozwiąże Sejm i Senat.

Art. 30.

(1) Niezależnie od odpowiedzialności politycznej przed Prezydentem Rzeczypospolitej i parlamentarnej przed Sejmem, Prezes Rady Ministrów i Ministrowie ponoszą odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu za umyślne naruszenie Konstytucji lub innego aktu ustawodawczego, dokonane w związku z urzędowaniem.

(2) Prawo pociągania Prezesa Rady Ministrów lub Ministra do odpowiedzialności konstytucyjnej służy Prezydentowi Rzeczypospolitej, a także Sejmowi i Senatowi w Izbach Połączonych.

(5) Uchwała Izb Połączonych, oddająca Prezesa Rady Ministrów lub Ministra pod sąd Trybunału Stanu, zapada większością $\frac{3}{5}$ głosów przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków Izb Połączonych.

IV. SEJ M.

Art. 31.

(1) Sejm sprawuje funkcje ustawodawcze i kontrolę nad działalnością Rządu; nadto do Sejmu należy ustalanie budżetu i nakładanie ciężarów na obywateli.

(2) Kontrola nad działalnością Rządu wyraża się w prawie Sejmu:

- a) żądania ustąpienia Rządu lub Ministra;
- b) pociągania wspólnie z Senatem Prezesa Rady Ministrów lub Ministra do odpowiedzialności konstytucyjnej;
- c) interpelowania Rządu;
- d) zatwierdzania corocznie zamknięć rachunków państwowych i udzielania Rządowi absolutorjum;
- e) udziału w wykonywaniu kontroli nad długami Państwa.

(3) Funkcje rządzenia Państwem nie należą do Sejmu.

Art. 32.

(1) Sejm składa się z posłów, wybranych w głosowaniu powszechnem, tajnem, równem i bezpośredniem.

(2) Kadencja Sejmu trwa lat pięć, licząc od dnia zwołania.

(3) Rozwiązanie Sejmu przed upływem kadencji wymaga wskazania powodu.

(4) Nowe wybory zarządza Prezydent Rzeczypospolitej w ciągu trzydziestu dni od rozwiązania Sejmu.

(5) Głosowanie odbędzie się nie później, niż sześćdziesiątego dnia po zarządzeniu wyborów.

(6) W głosowaniu nie biorą udziału wojskowi, należący do zmobilizowanej części wojska lub marynarki wojennej.

Art. 33.

(1) Prawo wybierania ma każdy obywatel bez różnicy płci, który przed dniem zarządzenia wyborów ukończył lat 24 oraz korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich.

(2) Prawo wybieralności ma każdy obywatel, mający prawo wybierania, jeżeli ukończył lat 30.

(5) Ordynacja wyborcza do Sejmu ustali podział Państwa na okręgi wyborcze, określi liczbę posłów, unormuje postępowanie wyborcze tudzież oznaczy kategorie osób, pozbawionych prawa wybierania i wybieralności z braku dostatecznych przymiotów moralnych lub umysłowych.

Art. 34.

(1) Sejm wybiera ze swego grona Marszałka na okres kadencji.

(2) Do czasu ukonstytuowania się następnego Sejmu, Marszałek zachowuje uprawnienia, służące mu przy wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 35.

(1) Sejm będzie zwołany na pierwsze posiedzenie w nowej kadencji nie później niż trzydziestego dnia po ogłoszeniu wyniku wyborów do Izb Ustawodawczych.

(2) Sesja zwyczajna Sejmu będzie otwarta co-rocennie najpóźniej w listopadzie i nie może być zamknięta przed upływem czterech miesięcy, chyba że budżet będzie uchwalony w terminie wcześniejszym.

(3) Sesja zwyczajna może być odroczone na dni trzydzieści.

(4) Odroczenie na okres dłuższy lub ponownie odroczenia wymaga zgody Sejmu.

(5) Okresu przerwy, spowodowanej odroczeniem sesji, nie wlicza się do biegu terminów, przepisanych Konstytucją dla czynności Sejmu.

Art. 36.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej według swego uznania może w każdym czasie zarządzić otwarcie sesji nadzwyczajnej Sejmu, a uczyni to w ciągu dni trzydziestu na wniosek conajmniej połowy ustawowej liczby posłów.

(2) Podczas sesji nadzwyczajnej przedmiotem obrad Sejmu mogą być wyłącznie sprawy, wymienione w zarządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej albo we wniosku o otwarcie takiej sesji, zgłoszonym przez posłów, oraz sprawy, których załatwienia na najbliższej sesji wymagają ustawy

lub regulamin, albo które Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Prezesa Rady Ministrów lub Marszałka Sejmu uzna za nagłe.

Art. 37.

Uchwały Sejmu zapadają zwykłą większością głosów przy obecności conajmniej $\frac{1}{3}$ ustawowej liczby posłów, jeżeli Konstytucja inaczej nie stanowi.

Art. 38.

(1) Posiedzenia Sejmu są jawne.

(2) Sejm może uchwalić tajność obrad.

(3) Protokół i stenogram, wydawany z polecenia Marszałka, są wyłącznem stwierdzeniem przebiegu obrad Sejmu.

(4) Nikogo nie można pociągać do odpowiedzialności za ogłaszanie i rozpowszechnianie sprawozdań z jawnych obrad Sejmu, jeżeli odtwarzają one w pełni i ściśle przebieg tych obrad.

Art. 39.

(1) Posłowie składają przed objęciem mandatu ślubowanie treści następującej:

Świadom obowiązku wierności wobec Państwa Polskiego, ślubuję uroczyście i zaręczam honorem, jako poseł na Sejm Rzeczypospolitej, w pracy na rzecz dobra Państwa nie ustawać, a troskę o jego godność, zwartość i moc za pierwsze mieć sobie przykazanie.

(2) Odmowa ślubowania lub ślubowanie z zastrzeżeniem równoznaczne jest z nieprzyjęciem mandatu.

Art. 40.

Posłowie otrzymują djety i mają prawo do bezpłatnego korzystania z państwowych środków komunikacji w granicach Państwa.

Art. 41.

(1) Posłowie korzystają tylko z takich rękojmii metykalności, jakich wymaga ich uczestnictwo w pracach Sejmu.

(2) Za treść wygłoszonych w Sejmie przemówień lub zgłoszonych wniosków i interpelacyj oraz za niewłaściwe zachowanie się podczas obrad — posłowie odpowiadają tylko przed Sejmem.

(3) Jednakże za wystąpienia sprzeczne z obowiązkiem wierności wobec Państwa Polskiego albo zawierające znamiona przestępstwa, ściganego z urzędu, — poseł może być uchwałą Sejmu albo na żądanie Marszałka Sejmu lub Ministra Sprawiedliwości oddany pod sąd Trybunału Stanu i orzeczeniem tego Trybunału pozbawiony mandatu poselskiego.

(4) Za naruszenie praw osoby trzeciej podczas obrad Sejmu poseł może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zezwoleniem Sejmu.

Art. 42.

(1) Posłowie odpowiadają za działalność, nie związaną z uczestnictwem w pracach Sejmu, na równi z innymi obywatelami.

(2) Jednakże karne postępowanie sądowe lub administracyjne a także postępowanie dyscyplinarne, wszczęte przeciw posłowi przed lub po uzyskaniu mandatu, należy na żądanie Sejmu zawiesić do wygaśnięcia mandatu.

(3) Przedawnienie nie biegnie w czasie zawieszenia postępowania karnego lub dyscyplinarnego.

(4) Poseł, zatrzymany w czasie trwania sesji nie z nakazu sądu, — będzie na żądanie Marszałka Sejmu niezwłocznie wypuszczony na wolność.

Art. 43.

(1) Poseł nie może sprawować mandatu senatorskiego.

(2) Ustawa oznaczy urzędy i stanowiska, których przyjęcie pociąga za sobą utratę mandatu poselskiego.

(3) Posłowi nie wolno wykonywać czynności, nie dających się pogodzić ze sprawowaniem mandatu, pod skutkami określonymi w ustawie.

Art. 44.

(1) Posłowi nie wolno na swoje, ani na obce imię, ani też w imieniu przedsiębiorstw, spółek lub towarzystw na zysk obliczonych, nabywać dóbr

państwowych, ani uzyskiwać ich dzierżaw, podejmować się dostaw i robót rządowych, ani otrzymywać od Rządu koncesyj lub innych korzyści osobistych.

(2) Za naruszenie powyższych zakazów poseł będzie na żądanie Marszałka Sejmu lub Prezesa Najwyższej Izby Kontroli oddany pod sąd Trybunału Stanu i orzeczeniem tego Trybunału pozbawiony mandatu poselskiego i korzyści osobistych, od Rządu otrzymanych.

(3) Marszałek Sejmu może na podstawie uchwały Komisji Regulaminowej, powziętej większością 3/5 głosów, udzielić posłowi w poszczególnym przypadku zezwolenia na wejście z Rządem w stosunek prawny, jeżeli stosunek ten nie jest sprzeczny z dobrymi obyczajami.

Art. 45.

(1) Prezes Rady Ministrów, Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach Sejmu oraz przemawiać poza koleją mówców.

(2) Posłowie mogą zwracać się do Prezesa Rady Ministrów i Ministrów z interpelacjami w sprawach, dotyczących ich zakresu działania, w sposób określony regulaminem.

(3) Prezes Rady Ministrów lub interpelowany Minister obowiązany jest udzielić odpowiedzi w ciągu czterdziestu pięciu dni albo podać powody, uzasadniające odmowę udzielenia wyjaśnień.

V. SENAT.

Art. 46.

(1) Senat, jako druga Izba Ustawodawcza, rozpatruje budżet i projekty ustaw, uchwalone przez Sejm, oraz uczestniczy w wykonywaniu kontroli nad długami Państwa.

(2) Nadto Senat narówni z Sejmem, choć bez prawa początkowania, bierze udział w rozstrzygnięciu następujących spraw:

a) o wniosku, żądającym ustąpienia Rządu lub Ministra;

b) o ustawach, zwróconych Izdom Ustawodawczym przez Prezydenta Rzeczypospolitej do ponownego rozpatrzenia;

c) o zmianie Konstytucji;

d) o uchylaniu zarządzeń, wprowadzających stan wyjątkowy.

Art. 47.

(1) Senat składa się z senatorów, powołanych w 1/3 przez Prezydenta Rzeczypospolitej, a w 2/3 w drodze wyborów.

(2) Kadencja Senatu rozpoczyna się i kończy jednocześnie z kadencją Sejmu.

(3) Ordynacja wyborcza do Senatu określi liczbę senatorów oraz sposób ich powoływania tudzież oznaczy kategorie osób, którym służyć będzie prawo wybierania i wybieralności.

Art. 48.

Art. 34 — 45, dotyczące Sejmu, stosuje się odpowiednio do Senatu.

VI. USTAWODAWSTWO.

Art. 49.

(1) Aktami ustawodawczemi są:

a) ustawy,

b) dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej.

(2) Żaden akt ustawodawczy nie może stać w sprzeczności z Konstytucją.

Art. 50.

(1) Prawo inicjatywy ustawodawczej służy Rządowi i Sejmowi.

(2) Inicjatywa ustawodawcza w sprawach budżetu, kontyngentu rekruta i ratyfikacji umów międzynarodowych należy wyłącznie do Rządu.

(3) Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, dla których niema pokrycia w budżecie.

Art. 51.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie lub obciążenie nieruchomości państwowego, oszacowanego na kwotę ponad 100.000 złotych, nałożenie podatków lub opłat publicznych, ustanowienie cel lub monopoli, ustalenie systemu mone-

tarne, jak również przyjęcie gwarancji finansowej przez Skarb Państwa — może nastąpić tylko na mocy aktu ustawodawczego.

Art. 52.

(1) Umowy z innemi państwami: handlowe, celne, obciążające stale Skarb Państwa, zawierające zobowiązanie nałożenie nowych ciężarów na obywateli albo powodujące zmianę granic Państwa — wymagają przed ratyfikacją zgody Izb Ustawodawczych, wyrażonej w ustawie.

(2) Prezydent Rzeczypospolitej w przypadkach niecierpiących zwłoki może przed ratyfikacją, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić tymczasowo w życie wszystkie lub niektóre postanowienia, zawarte w umowach handlowych lub celnych.

Art. 53.

(1) Każdy projekt ustawy, przez Sejm uchwalony, będzie przekazany Senatowi do rozpatrzenia.

(2) Uchwałę Senatu, odrzucającą projekt lub wprowadzającą w nim zmiany, uważa się za przyjętą, jeżeli Sejm nie odrzuci jej większością $\frac{3}{5}$ głosów.

Art. 54.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej stwierdzi podpisem moc ustawy konstytucyjnie uchwalonej oraz zarządzi jej ogłoszenie w Dzienniku Ustaw.

(2) Prezydent Rzeczypospolitej może w ciągu trzydziestu dni od otrzymania projektu ustawy zwrócić go Sejmowi z żądaniem ponownego rozpatrzenia, które może nastąpić nie wcześniej niż na najbliższej sesji zwyczajnej.

(3) Jeżeli Izby Ustawodawcze większością ustawowej liczby posłów i senatorów uchwalą ponownie projekt bez zmian, Prezydent Rzeczypospolitej, stwierdziwszy podpisem moc ustawy, zarządzi jej ogłoszenie.

Art. 55.

(1) Ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania dekretów w czasie i zakresie, przez nią oznaczonym; upoważnieniem tem nie może być objęta zmiana Konstytucji.

(2) Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie, gdy Sejm jest rozwiązany, wydawać w razie konieczności państwowej dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego z wyjątkiem:

- a) zmiany Konstytucji,
- b) ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu,
- c) budżetu,
- d) nakładania podatków i ustanawiania monopolu,
- e) systemu monetarnego,
- f) zaciągania pożyczek państwowych,
- g) zbywania i obciążania nieruchomości majątku państwowego, oszacowanego na kwotę ponad 100.000 złotych.

(3) Dekrety, oparte na przepisach artykułu niniejszego, będą wydawane na wniosek Rady Ministrów i mogą być zmieniane lub uchylane tylko aktem ustawodawczym.

Art. 56.

Dekrety, dotyczące organizacji Rządu, zwierzchnictwa Sił Zbrojnych oraz organizacji administracji rządowej, mogą być wydawane w każdym czasie, a zmieniane lub uchylane tylko przez takież dekreta Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 57.

(1) Dekreta Prezydenta Rzeczypospolitej mają moc ustawy i będą z powołaniem się na podstawie konstytucyjną ogłaszane w Dzienniku Ustaw.

(2) Ilekroć Konstytucja lub ustawy dla unormowania poszczególnej dziedziny z zakresu ustawodawstwa wymagają ustawy, dziedzina ta może być unormowana również dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej, wydanym w warunkach, Konstytucją oznaczonych.

VII. BUDŻET.

Art. 58.

(1) Ustawa ustala corocznie budżet Państwa.

(2) Rząd składa Sejmowi na sesji projekt budżetu nie później niż na cztery miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego.

(3) Na rozpatrzenie budżetu pozostawia się Sejmowi dziewięćdziesiąt dni od złożenia projektu przez Rząd, Senatowi — dwadzieścia dni od upływu terminu, przepisanego dla Sejmu.

(4) Na rozpatrzenie zmian, zaproponowanych przez Senat, pozostawia się Sejmowi dziesięć dni od upływu terminu, przepisanego dla Senatu.

(5) Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie budżetu:

a) w brzmieniu, nadanem mu przez Izby Ustawodawcze, jeżeli Sejm i Senat w przepisanych terminach budżet rozpatrzyły,

b) w brzmieniu, nadanem mu przez Sejm, jeżeli Senat w przepisany terminie budżetu nie rozpatrzył,

c) w brzmieniu, nadanem mu przez Senat, jeżeli Sejm w przepisany terminie budżetu lub zmian Senatu nie rozpatrzył,

d) w brzmieniu projektu rządowego, jeżeli ani Sejm, ani Senat w przepisanych terminach budżetu nie rozpatrzyły.

Art. 59.

(1) Wydatki, niezaprojektowane w budżecie, nie mogą być uchwalone, a zaprojektowane nie mogą być podwyższone bez zgody Rządu.

(2) Rząd nie może czynić wydatków bez upoważnienia ustawowego, chyba że zachodzi konieczność państwowa; w tym przypadku Rząd, na podstawie uchwały Rady Ministrów, dokona niezbędnego wydatku, przesyłając do Sejmu w ter-

minie siedmiodniowym od powzięcia uchwały projekt ustawy o przyznaniu kredytów dodatkowych. Uchwała Rady Ministrów będzie jednocześnie ogłoszona w gazecie rządowej i podana do wiadomości Najwyższej Izby Kontroli.

Art. 60.

(1) Państwo nie może pozostawać bez budżetu.

(2) Jeżeli z powodu rozwiązania Izb Ustawodawczych budżet lub przynajmniej prowizorium budżetowe do dnia, w którym rozpoczyna się nowy okres budżetowy, nie jest uchwalony — Rząd ma prawo pobierać dochody i czynić wydatki w granicach zeszłorocznego budżetu aż do czasu uchwalenia prowizorium budżetowego lub budżetu, który Rząd złoży nowoobranemu Sejmowi na pierwszym posiedzeniu.

(3) Zasadę powyższą stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy Sejm złożony mu projekt budżetu w całości odrzuci, z tem, że Rząd w ciągu dni siedmiu od odrzucenia prześle do Sejmu nowy projekt budżetu lub prowizorium budżetowego i że wydatki, czynione przez Rząd według zeszłorocznego budżetu, nie mogą być wyższe w poszczególnych pozycjach od zaprojektowanych w budżecie odrzuconym.

VIII. SIŁY ZBROJNE.

Art. 61.

(1) Siły Zbrojne stoją na straży bezpieczeństwa i praw zwierzchniczych Rzeczypospolitej.

(2) Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej i świadczeń na rzecz obrony Państwa.

Art. 62.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej zarządza corocznie pobór rekruta w granicach ustalonego kontyngentu.

(2) Zmiana kontyngentu wymaga aktu ustawodawczego.

Art. 63.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej wydaje dekrety w zakresie zwierzchnictwa sił zbrojnych, a w szczególności określi dekretem organizację naczelných władz wojskowych, oznaczając w nim sposób kontrasygnowania aktów, wydawanych przez siebie, jako Zwierchnika Sił Zbrojnych.

(2) Prezydent Rzeczypospolitej postanawia o użyciu sił zbrojnych do obrony Państwa.

(3) W razie mianowania Naczelnego Wodza prawo dysponowania siłami zbrojnymi przechodzi na niego.

(4) Za akty, związane z dowództwem, Naczelný Wódz odpowiada przed Prezydentem Rzeczypospolitej, jako Zwierchnikiem Sił Zbrojnych.

IX. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI.

Art. 64.

✓ (1) Sądy wymierzają sprawiedliwość w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

(2) Przez wymiar sprawiedliwości sądy strzegą ładu prawnego w Państwie i kształtują poczucie prawne społeczeństwa.

✓ (3) Sędziowie są w sprawowaniu swego urzędu sędziowskiego niezawisli.

✓ (4) Orzeczenia sądowe nie mogą być zmieniane ani uchylane przez inne organa władzy.

✓ (5) Sądy nie mają prawa badać ważności aktów ustawodawczych, należycie ogłoszonych.

Art. 65.

✓ (1) Sędziów mianuje Prezydent Rzeczypospolitej, jeżeli ustawy inaczej nie stanowią.

✓ (2) Organizację sądów tudzież odrębne stanowisko sędziów, ich prawa i obowiązki oraz uposażenie — określa ustawy.

Art. 66.

✓ (1) Sędzia może być złożony z urzędu, zawieszony w urzędowaniu, przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w przypadkach, ustawą przewidzianych.

✓ (2) Zasada ta nie dotyczy przypadku, gdy przeniesienie sędziego na inne miejsce urzędowania

lub w stan spoczynku jest wywołane zmianą w organizacji sądów, postanowioną przez akt ustawodawczy.

Art. 67.

Sędzia nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego ani zatrzymany bez nakazu sądu, chyba że został schwytany na gorącym uczynku.

Art. 68.

(1) Żadna ustawa nie może zamykać obywatelowi drogi sądowej dla dochodzenia krzywdy lub szkody.

(2) Poręcza się wolność osobistą, nietykalność mieszkania i tajemnicę korespondencji.

(3) Ustawy określają warunki, w jakich może być dokonana rewizja osobista lub domowa albo naruszona tajemnica korespondencji.

(4) Nikt nie może być pozbawiony sądu, któremu z prawa podlega, ani karany za czyn, niezabroniony przez prawo przed jego popełnieniem, ani też zatrzymany bez nakazu sądu dłużej niż 48 godzin.

(5) Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w przypadkach, przewidzianych w ustawie.

(6) Ustawy przeprowadzają zasadę, że sprawy, w których karę orzekła władza administracyjna, będą na żądanie strony przekazane na drogę postępowania sądowego.

Art. 69.

(1) Prezydent Rzeczypospolitej władny jest aktem łaski darować lub złagodzić skazanemu karę, wymierzoną orzeczeniem prawomocnem, tudzież uchylić skutki skazania.

(2) Amnestja wymaga aktu ustawodawczego.

Art. 70.

(1) Powołuje się:

✓ a) Sąd Najwyższy do spraw sądowych, cywilnych i karnych,

b) Najwyższy Trybunał Administracyjny do orzekania o legalności aktów administracyjnych, oraz

✓ c) Trybunał Kompetencyjny do rozstrzygania sporów o właściwość między sądami a innemi organami władzy.

✓ (2) Odrębną organizację sądów wojskowych, ich właściwość, tok postępowania oraz prawa i obowiązki członków tych sądów określa ustawy.

Art. 71.

(1) Do orzekania w sprawach ministrów, senatorów i posłów, pociągniętych do odpowiedzialności konstytucyjnej, powołuje się Trybunał Stanu, złożony z Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, jako przewodniczącego, oraz sześciu sędziów.

(2) Sędziów Trybunału Stanu i ich zastępców powołuje na okres trzyletni Prezydent Rzeczypospolitej z pośród sędziów sądów powszechnych,

przedstawionych w liczbie podwójnej w połowie przez Sejm, a w połowie przez Senat, z równomiernem uwzględnieniem kandydatów każdej z Izb Ustawodawczych.

X. ADMINISTRACJA PAŃSTWOWA.

Art. 72.

(1) Administracja państwowa jest służbą publiczną.

(2) Administrację państwową sprawuje:

- a) administracja rządowa,
- b) samorząd terytorjalny,
- c) samorząd gospodarczy.

Art. 73.

(1) Dla celów administracji ogólnej Państwo będzie podzielone pod względem terytorjalnym na obszary administracyjne, a mianowicie województwa, powiaty oraz gminy miejskie i wiejskie.

(2) Podział na województwa wymaga aktu ustawodawczego.

(3) Gminy miejskie mogą w warunkach, oznaczonych ustawą, tworzyć powiat lub województwo grodzkie.

Art. 74.

Organizację administracji rządowej, a w szczególności zakres działania jej organów — określi dekret Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 75.

(1) Stosownie do podziału Państwa na obszary administracyjne powołuje się do urzeczywistniania zadań administracji państwowej w zakresie potrzeb miejscowych samorząd wojewódzki, powiatowy i gminny.

(2) Samorządy mają prawo w zakresie, ustawą oznaczonym, wydawać dla swego obszaru normy obowiązujące pod warunkiem zatwierdzenia tych norm przez powołaną do tego władzę nadzorczą.

(3) Samorządy mogą być łączone w związki dla wykonywania zadań szczególnych.

(4) Ustawa może nadać związkom osobowość publiczno-prawną.

(5) Nadzór nad działalnością samorządu sprawuje Rząd przez swoje organa lub przez organa samorządu wyższego stopnia.

Art. 76.

(1) Dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego powołuje się samorząd gospodarczy, obejmujący izby rolnicze, przemysłowo-handlowe, rzemieślnicze, pracy, wolnych zawodów oraz inne zrzeszenia publiczno-prawne.

(2) Ustawy mogą łączyć izby w związki i nadawać im osobowość publiczno-prawną.

(3) Do rozważania zagadnień, dotyczących całokształtu życia gospodarczego, opinjowania o projektach ustaw gospodarczych, tudzież harmonizowania poczynąń w poszczególnych gałęziach go-

spodarstwa narodowego — może być ustawą powołana Naczelna Izba Gospodarcza.

(4) Nadzór nad działalnością samorządu gospodarczego sprawuje Rząd przez powołane do tego organa.

XI. KONTROLA PAŃSTWOWA.

Art. 77.

(1) Do kontroli pod względem finansowym gospodarki Państwa oraz związków publiczno-prawnych, badania zamknięć rachunków Państwa, przedstawiania Sejmowi corocznie wniosków o absolutorjum dla Rządu — powołuje się Najwyższą Izbę Kontroli, opartą na zasadzie kolegjalności i niezawisłości członków jej kolegium.

(2) Najwyższa Izba Kontroli jest niezależna od Rządu.

(3) Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, a na jego wniosek i z jego kontrasygnatą mianuje i odwołuje członków jej kolegium.

(4) Prezes Najwyższej Izby Kontroli jest za sprawowanie swego urzędu odpowiedzialny według zasad, ustalonych dla odpowiedzialności ministrów.

XII. STAN ZAGROŻENIA PAŃSTWA.

Art. 78.

(1) W razie zagrożenia Państwa z zewnątrz, jak również w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych knowań o charakterze zdrady stanu, zagrażających ustrojowi lub bezpieczeństwu Państwa albo bezpieczeństwu obywateli — Rada Ministrów za zezwoleniem Prezydenta Rzeczypospolitej zarządzi stan wyjątkowy na obszarze całego Państwa lub części zagrożonej.

(2) Zarządzenie takie będzie przesłane do Sejmu w ciągu siedmiu dni od ogłoszenia.

(3) Jeżeli Sejm jest rozwiązany, zarządzenie o ogłoszeniu stanu wyjątkowego będzie złożone nowoobranemu Sejmowi na pierwszym posiedzeniu.

(4) Sejm może zażądać uchylenia zarządzenia.

(5) Wniosek taki nie może być głosowany na posiedzeniu, podczas którego został zgłoszony.

(6) Jeżeli Senat wypowie się za uchwałą Sejmu, Rząd niezwłocznie uchyli zarządzenie.

(7) Ogłoszenie stanu wyjątkowego daje Rządowi prawo zawieszania na czas trwania tego stanu swobód obywatelskich oraz możliwość korzystania z uprawnień szczególnych, przewidzianych ustawą o stanie wyjątkowym.

Art. 79.

(1) W razie konieczności użycia sił zbrojnych do obrony Państwa Prezydent Rzeczypospolitej za-

rządzi stan wojenny na obszarze całego Państwa lub jego części.

(2) Podczas trwania stanu wojennego Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo bez upoważnienia Izb Ustawodawczych wydawać dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego z wyjątkiem zmiany Konstytucji, przedłużyć kadencję Izb Ustawodawczych do czasu zawarcia pokoju oraz otwierać, odraczać i zamykać sesje Sejmu i Senatu w terminach, dostosowanych do potrzeb obrony Państwa, jak również powoływać do rozstrzygania spraw, wchodzących w zakres działania Izb Ustawodawczych, Sejm i Senat w zmniejszonym składzie, wyłonionym przez te Izby.

(3) W czasie trwania stanu wojennego Rząd korzysta z uprawnień, przewidzianych ustawą o stanie wyjątkowym, a nadto z uprawnień szczególnych, określonych ustawą o stanie wojennym.

XIII. ZMIANA KONSTYTUCJI.

Art. 80.

(1) Zmiana Konstytucji może być dokonana z inicjatywy Prezydenta Rzeczypospolitej, Rządu lub $\frac{1}{4}$ ustawowej liczby posłów.

(2) Wniosek, postawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej, może być głosowany tylko w całości i bez zmian lub ze zmianami, na które Rząd imieniem Prezydenta Rzeczypospolitej wyrazi zgodę.

(3) Ustawa, zmieniająca Konstytucję z inicjatywy Prezydenta Rzeczypospolitej, wymaga zgodnych uchwał Sejmu i Senatu, powziętych zwykłą większością głosów; z inicjatywy zaś Rządu lub Sejmu — zgodnych uchwał, powziętych większością ustawowej liczby posłów i senatorów.

(4) Prezydent Rzeczypospolitej może w ciągu trzydziestu dni od otrzymania projektu ustawy, zmieniającego Konstytucję, zwrócić go Sejmowi z żądaniem ponownego rozpatrzenia, które może nastąpić nie wcześniej niż na następnej kadencji.

(5) Jeżeli Izby Ustawodawcze uchwalą ponownie projekt bez zmian, Prezydent Rzeczypospolitej stwierdziwszy podpisem moc ustawy, zarządzi jej ogłoszenie, chyba że rozwiąże Sejm i Senat.

XIV. PRZEPISY KOŃCOWE.

Art. 81.

(1) Niniejsza ustawa konstytucyjna wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

(2) Jednocześnie uchyla się ustawę z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 267) wraz ze zmianami, wprowadzonemi ustawą z dnia 2 sierpnia 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 442) z wyjątkiem art. 99, 109 — 118 oraz 120.

(3) Ustawa konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r., zawierająca statut organiczny województwa śląskiego (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 497) wraz ze zmianami, wprowadzonemi ustawami z dnia 8 marca

1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 146), z dnia 30 lipca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 69, poz. 449), z dnia 18 października 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 85, poz. 608) oraz z dnia 18 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 240) zachowuje swą moc z tem, że art. 44 ustawy z dnia 15 lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 497) nadaje się brzmienie:

„Zmiana niniejszej ustawy konstytucyjnej wymaga ustawy państwowej.“

i że uchyla się art. 2 ustawy z dnia 8 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 26, poz. 146).

PRZEPISY KONSTYTUCJI

z dnia 17 marca 1921 r.

**które zachowały moc na podstawie art. 81 ust. 2
nowej Ustawy Konstytucyjnej.**

Art. 99.

Rzeczpospolita Polska uznaje wszelką własność, czy to osobistą poszczególnych obywateli, czy to zbiorową związków obywateli, instytucji, ciał samorządowych i wreszcie samego Państwa, jako jedną z najważniejszych podstaw ustroju społecznego i porządku prawnego, oraz poręcza wszystkim mieszkańcom, instytucjom i społecznościom ochronę ich mienia, a dopuszcza tylko w wypadkach, ustawą przewidzianych, zniesienie lub ograniczenie własności, czy to osobistej, czy to zbiorowej, ze względów wyższej użyteczności, za odszkodowaniem. Tylko ustawa może postanowić, jakie dobra i w jakim zakresie, ze względu na pożytek ogółu, mają stanowić wyłącznie własność Państwa, oraz o ile prawa oby-

wateli i ich prawnie uznanych związków do swobodnego użytkowania ziemi, wód, minerałów i innych skarbów przyrody — mogą ze względów publicznych, doznać ograniczenia.

Ziemia, jako jeden z najważniejszych czynników bytu narodu i Państwa, nie może być przedmiotem nieograniczonego obrotu. Ustawy określają przysługujące Państwu prawo przymusowego wykupu ziemi, oraz regulowania obrotu ziemią, przy uwzględnieniu zasady, że ustrój rolny Rzeczypospolitej Polskiej ma się opierać na gospodarstwach rolnych, zdolnych do prawidłowej wytwórczości i stanowiących osobistą własność.

Art. 109.

Każdy obywatel ma prawo zachowania swej narodowości i pielęgnowania swojej mowy i właściwości narodowych.

Osobne ustawy państwowe zabezpieczą mniejszościom w Państwie Polskiem pełny i swobodny rozwój ich właściwości narodowościowych przy pomocy autonomicznych związków mniejszości o charakterze publiczno-prawnym w obrębie związków samorządu powszechnego.

Państwo będzie miało w stosunku do ich działalności prawo kontroli oraz uzupełnienia w razie potrzeby ich środków finansowych.

Art. 110.

Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religji.

Art. 111.

Wszystkim obywatelom poręcza się wolność sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania i przekonań religijnych ograniczony w prawach, przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy Państwa Polskiego mają prawo wolnego wyznawania zarówno publicznie jak i prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religji lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Art. 112.

Wolności wyznania nie wolno używać w sposób, przeciwny ustawom. Nikt nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Art. 113.

Każdy związek religijny, uznany przez Państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacji i funduszków, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 114.

Wyznanie rzymsko-katolickie, będące religią przeważającą większości narodu, zajmuje w Państwie naczelne stanowisko wśród równouprawnionych wyznań.

Kościół Rzymsko-Katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Sejm.

Art. 115.

Kościół mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządzą się same własnymi ustawami, których uznania Państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień, sprzecznych z prawem.

Stosunek Państwa do tych Kościołów i wyznań będzie ustalany w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami.

Art. 116.

Uznanie nowego lub dotąd prawnie nieuznanego wyznania nie będzie odmówione związkom religijnym, których urządzenia, nauka i ustrój nie są przeciwne porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Art. 117.

Badania naukowe i ogłaszanie ich wyników są wolne. Każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować niemi, skoro uczyni zadość warunkom, w ustawie przepisany, w zakresie kwalifikacji nauczycieli, bezpieczeństwa powierzonych mu dzieci i lojalnego stosunku do Państwa.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne jak i prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie, przez ustawy określonym.

Art. 118.

W zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkową dla wszystkich obywateli Państwa. Czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określi ustawa.

Art. 120.

W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat

18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religji dla wszystkich uczniów obowiązkową. Kierownictwo i nadzór nauki religji w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

SKOROWIDZ RZECZOWY.

(Cyfry oznaczają artykuły Konstytucji z roku 1935, cyfry z gwiazdką — utrzymane w mocy artykuły Konstytucji z roku 1921).

Absolutorjum — 31, 77.

Administracja:

kierownictwo — 25,
ogólna — 73,
państwowa — 25, 72, 75,
rządowa — 56, 72, 74.

Administracyjna kara — 69.

Akt ustawodawczy — 27, 30, 49, 51, 52, 55, 62, 64, 66, 69.

Akty administracyjne — 70.

Akty urzędowe Prezydenta Rzplitej, wypływające:
z prerogatyw Prezydenta Rzplitej — 13, 14, 24, 69, 77,
dekrety — 25, 49, 55—57, 63, 79,
inne — 14, 15, 24.

Amnestja — 69.

Autonomiczne związki mniejszości narodowych — 109.

Budżet -- 31, 46, 50, 55, 58—60.
Budżetowe prowizorium — 60.

Cel Państwa — 10.
Ciężary publiczne — 31, 51, 52.
Cła — 51.
Cywilne prawa — 33.
Cywilne sprawy sądowe — 70.

Dekret — 25, 49, 55—57, 63, 79.
Djety posłów i senatorów — 40, 48.
Długi Państwa — 31, 46, 77.
Dobre obyczaje — 44.

Dobro:

Państwa — 2, 19, 39,
powszechne — 4, 5, 7,
wspólne — 1,
zbiorowe — 4.

Elektorzy — 16, 17, 18, 21, 22.

Fundacje — 113.
Fundusze — 113.

Funkcje:

kontroli — 31, 46,
rządzenia Państwem — 31,
ustawodawcze — 31, 46.

Gazeta rządowa — 24, 59.

Generalny Inspektor Sił Zbrojnych — 13, 17.

Głosowanie:

bezpośrednie — 32,

powszechne — 13, 16, 20, 21, 32,

równe — 32,

tajne — 32.

Gminy:

miejskie — 73,

wiejskie — 73.

Gospodarstwo narodowe — 76.

Granice Państwa — 40, 52.

Gwarancja finansowa Skarbu Państwa — 51.

Honor:

pokolenia — 1,

posła i senatora — 39, 48.

Immunitet — patrz nietykalność.

Inicjatywa ustawodawcza — 31, 46, 50.

Interpelacja — 31, 41, 45.

Izba Naczelna Gospodarcza — 76.

Izby:

pracy — 76,

przemysłowo handlowe — 76,

rzemieślnicze — 76,

wolnych zawodów — 76.

Jawność obrad parlamentu — 38, 48.
Jednostka — 5.

Kadencja:

Sejmu — 15, 52, 54, 55,

Senatu — 13, 47, 48.

Kancelarja Cywilna Prezydenta Rzplitej — 13.

Kara administracyjna — 69.

Karne sprawy sądowe — 70.

Kierownictwo administracji — 25.

Komisje regulaminowe:

Sejmu — 44,

Senatu — 44, 48.

Kompetencyjny Trybunał — 70.

Konieczność państwowa — 52, 55, 59.

Konkordat ze Stolicą Apostolską — 114. *

Konstytucja — 30, 35, 37, 46, 49, 54, 57, 79, 80, 81.

Kontrasygnota aktów urzędowych Prezydenta Rzplitej:

przez Prezesa Rady Ministrów i właściwego Mi-
nistra — 14,

przez Prezesa Najwyższej Izby Kontroli — 77,

aktów wojskowych Prezydenta Rzplitej — 63.

Kontrola:

nad długami Państwa — 31, 46, 77,

nad działalnością Rządu — 31,

Państwa — 3, 13, 77.

Kontyngent rekruta — 50, 62.

Kościół:

Rzymsko-Katolicki — 114. *

mniejszości religijnych — 115. *

Kredyty dodatkowe — 59.
Krzywda obywatela — 68.

Legalność aktów administracyjnych — 70.

Łaska — 15, 69.

Mandaty:

elektorów — 17
posła — 39, 41, 42, 44
senatora — 45.

Marszałek:

Sejmu — 17, 18, 34, 38, 41, 42, 44,
Senatu — 17, 18, 21, 22, 23.

Marynarka wojenna — 52.

Mieszkanie — 68.

Mieszkańcy — 99, * 111. *

Międzynarodowe stanowisko Państwa — 2.

Międzynarodowe umowy — 12, 50, 52.

Minister:

członek Rządu — 25,
członek Rady Ministrów — 26,
funkcje — 25,
nominacja — 12, 13,
odpowiedzialność konstytucyjna — 15, 30, 31,
odpowiedzialność parlamentarna — 29, 31,
odpowiedzialność polityczna 28,
odwołanie — 13, 28, 29, 31,
udział w posiedzeniach izb — 45.

Mniejszości narodowościowe — 109, * 110, *
językowe — 110, *
wyznaniowe i religijne 110, * 115, *

Monetarny system — 55.

Monopole — 55.

Naczelny Wódz — 13, 65.

Nadzór:

 nad warunkami pracy — 8.
 nad samorządem gospodarczym — 76,
 nad samorządem terytorjalnym — 75,
 nad szkolnictwem — 117, * 120. *

Najwyższa Izba Kontroli — 3, 13, 44, 59, 77.

Najwyższy Sąd — 70.

Najwyższy Trybunał Administracyjny — 70.

Narodowe własności 109. *

Narodowościowe mniejszości — 109, * 110. *

Naród — 114. *

Następca Prezydenta Rzplitej — 13, 24.

Nauka:

 obowiązek w zakresie szkoły powszechnej — 117, *
 religji — 120. *
 wolność badań naukowych — 117, *
 wolność nauczania — 117, *

Nietykalność:

 mieszkania — 63,
 posłów i senatorów — 41, 42, 48,
 sędziów 67.

Nieusuwalność sędziów — 66.

Obowiązki:

- obywatela — 6, 61, 112, * 118, *
- pokolenia — 1,
- Prezydenta — 2, 11, 12, 19.

Obrona Państwa — 2, 61, 79.

Obrót ziemią — 108. *

Obrządek — 111. *

Obywatel — 1, 5, 6, 7, 9, 19, 31, 32, 41, 52, 61, 68, 78,
99, * 109, * 111. *

Obywatelskie prawa — 35.

Odpowiedzialność:

- Naczelnego Wodza — 63,
- pokolenia — 1,
- Prezesa Najwyższej Izby Kontroli — 77.
- Prezydenta Rzplitej — 2, 15,

Rządu:

- konstytucyjna — 30, 31, 71,
- parlamentarna — 29, 30, 46,
- polityczna — 28, 30.

Posłów i Senatorów:

- konstytucyjna — 41, 44, 71,
- przed właściwymi izbami — 41,
- administracyjna, dyscyplinarna i karna — 42,
- sędziów — 67,
- za ogłaszanie sprawozdań parlamentarnych — 38.

Odszkodowanie — 68, 99. *

Oplaty publiczne — 31, 51.

Opór — 10.

Ordynacja wyborcza:

- do Sejmu — 35.
- do Senatu — 47.

Organizacja:

- administracji — 56, 72—76, 109,*
- naczelnych władz wojskowych — 56, 63,
- Najwyższej Izby Kontroli — 77,
- Rządu — 25, 56,
- sądów — 65, 66.
- sądów wojskowych — 70,
- Trybunału Stanu — 71.

Organy Państwa — 3, 11.

Orzeczenia sądowe — 64, 66, 69.

Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego — 13, 17, 71.

Pleć — 7.

Pochodzenie — 7.

Początkowanie praw — 46, 50.

Podatki, ciężary i opłaty publiczne — 51, 51, 52, 55.

Pokolenie — 1.

Pokój — 12, 24.

Polityka państwowa — 25.

Połączone Izby Ustawodawcze — 22, 50.

Posel:

bezpłatne środki komunikacji — 40,

djety — 40,

incompatibilia — 43,

nadużycia — 44,

nietykalność — 41, 42,

odpowiedzialność — 41, 42, 44, 71,

ślubowanie — 39.

Powiaty — 73.

Pożyczki państwowe — 51, 55.

Praca — 8.

Prawa zwierzchnicze Państwa — 19.

Prawo:

- cywilne — 33,
- łaski — 13, 69,
- obywatelskie — 33.

Prawo wyborcze:

- do Sejmu — 32, 33, 55,
- do Senatu — 47, 55.

Prerogatywy — 13, 14, 16, 24, 27.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli — 13, 44, 77.

Prezes Rady ministrów:

- członek Zgromadzenia Elektorów — 17,
- nominacja — 12, 13,
- odpowiedzialność konstytucyjna — 13, 30, 31,
- odpowiedzialność parlamentarna — 29, 31,
- odpowiedzialność polityczna — 28,
- odwołanie — 13, 28, 29, 31,
- przewodniczący Rady Ministrów — 26,
- reprezentant Rządu — 25,
- udział w posiedzeniach izb — 45, 48.

Prezydent Rzeczypospolitej:

- akty urzędowe — 14, 15,
- czynnik nadrzędny — 11,
- dysponowanie siłami zbrojnemi — 63,
- funkcje — 12,
- inicjatywa zmiany Konstytucji — 80,
- mianowanie Rządu, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Najw. Izby Kontroli — 12, 13, 77,
- mianowanie sędziów — 63,
- mianowanie Naczelnego Wodza i Gen. Inspektora Sił Zbrojnych — 13, 63,
- obsadzanie urzędów — 12,
- odpowiedzialność — 2, 15,

odraczanie sesyj — 12, 35, 79,
ogłaszanie ustaw — 54, budżetu — 58,
okres urzędowania — 20, 24,
otwieranie Sejmu i Senatu — 12, 79,
pobór rekruta — 62,
powoływanie senatorów — 13, 47,
powoływanie sędziów Trybunału Stann — 13, 71,
prawo dekretowania — 55, 56, 57, 59,
prawo łaski — 13, 69,
prerogatywy — 13, 14, 24, 77,
promulgacja ustaw — 54,
przysięga — 19,
ratyfikacja umów — 12, 52,
rozwiązywanie izb — 12, 32, 80,
stanowienie o wojnie i pokoju — 12, 63,
wskazywanie kandydata na Prezydenta — 13, 16,
wybór — 16, 34,

Zarządzenia:

co do sesyj — 12, 35, 36,
co do stanu wyjątkowego — 78,
co do stanu wojennego — 79,
zgon — 21,
zwierzchnictwo ogólne — 2, 3,
zwierzchnictwo Sił Zbrojnych — 12, 63,
zwolywanie izb — 12,
zwolywanie Zgromadzenia Elektorów — 18.

Protokoły obrad parlamentarnych — 38, 48.

Prowizorium budżetowe — 60.

Przedstawiciele Państw — 12.

Przymus — 10.

Przysięga:

posła — 39,
Prezydenta — 19,
senatora 48.

Rada Ministrów — 26, 27, 55, 59, 78.
Ratyfikacja umów międzynarodowych — 50, 52.
Regulaminy parlamentarne — 36, 48.
Rekruta kontyngent — 50, 62.
Religja p. wyznania.

Reprezentacja:

Państwa — 12,

Rządu — 25.

Rewizja osobista i domowa — 68.

Rolne gospodarstwa — 108. *

Rolnicze izby — 76.

Rolny ustrój — 108. *

Rozporządzenia wykonawcze — 27.

Rozwiązanie Sejmu i Senatu — 12, 13, 29, 35.

Rząd:

absolutorjum — 31, 77,

funkcje — 25,

inicjatywa ustawodawcza — 50.

mianowanie — 12, 13,

nadzór nad samorządem — 75, 76,

odpowiedzialność polityczna — 28,

odpowiedzialność konstytucyjna — 13, 30, 31,

odpowiedzialność parlamentarna — 29, 31,

odwołanie — 12, 13, 28, 29, 31,

organizacja — 25,

prawo zawieszania swobód — 77,

przedłożenie budżetowe — 58, 59, 60,

skład — 25,

votum nieufności — 29, 31, 46,

zmiana Konstytucji — 80,

zwierzchnictwo Prezydenta — 5.

Samorząd:

gospodarczy — 5, 72, 76.

terytorjalny — 4, 72, 75, 76, 109, * 117, * 120, *

Sąd Najwyższy — 70.
Sądownictwo — 3, 13, 42, 64—71.
Sądy wojskowe — 60.
Sądy wyjątkowe — 68.

Sejm:

absolutorjum — 31, 77,
funkcje 31,
inicjatywa ustawodawcza — 50,
inicjatywa zmiany Konstytucji — 80,
interpelacje — 31, 45,
jawność obrad — 38,
kadencja — 32, 79,
kontrola długów — 31, 46, 77,
kontrola nad Rządem — 29, 31,
Marszałek — 17, 34, 41, 42, 44,
odpowiedzialność parlamentarna Rządu — 29, 31,
odroczenie — 12, 35, 79,
ordynacja wyborcza — 33,
otwarcie — 12, 79,
poseł — 39, 40, 41, 42,
protokół obrad — 38,
przedstawianie Sędziów Trybunału Stanu — 71,
quorum — 37,
rozwiązanie — 12, 32, 80,
sesja nadzwyczajna — 36,
sesja zwyczajna — 36, 58,
skład — 31,
sprawozdanie z posiedzeń — 38,
stenogram obrad — 38,
tajność obrad — 38,
uchwalenie budżetu — 58, 59, 60,
uchwały — 37,
ustawodawcze funkcje — 31, 53,
votum nieufności — 29, 31,
wybory — 32, 33,
wybór elektorów — 17,

zamknięcie — 12, 79,
zmiana Konstytucji — 80,
zmniejszony skład — 79,
zwierzchnictwo Prezydenta — 3,
żądanie uchylenia stanu wyjątkowego — 78.

Senat:

funkcje — 46,
jawność obrad — 48,
kadencja — 47, 79,
kontrola długów — 46, 77,
Marszałek — 17, 21, 22, 23,
odpowiedzialność parlamentarna Rządu — 29, 31,
odroczenie — 12, 35, 79,
ordynacja wyborcza — 47,
otwarcie — 12, 79,
protokół obrad — 48,
quorum — 48,
przedstawianie Sędziów Trybunału Stanu — 71,
rozwiązanie — 12, 32, 80,
skład — 31,
sprawozdania z posiedzeń — 48,
stenogram z obrad — 48,
tajność obrad — 48,
uchwalenie budżetu — 58, 59, 60,
uchwały — 48,
ustawodawcze funkcje — 46, 53,
votum nieufności — 29, 46,
wybory — 47,
wybór elektorów — 17,
zamknięcie — 12,
zmiana Konstytucji — 80,
zmniejszony skład — 79,
zwierzchnictwo Prezydenta — 3,
żądanie uchylenia stanu wyjątkowego — 78,

Sędziowie — 65.

Sędziowie Trybunału Stanu — 71.

Siły zbrojne — 3, 12, 13, 56, 61—63, 79.
Skarb Państwa — 50, 51.
Społeczeństwo — 4, 64.
Społeczne zakłady mniejszości — 110.*
Społeczny ustroj — 99.*
Spory o właściwość — 70.
Sprawiedliwość — 19, 64—71.
Sprawy publiczne — 7.
Stan wojenny — 79.
Stan wyjątkowy — 46.
Stan zagrożenia Państwa — 78.
Statut organiczny województwa śląskiego — 81.
Stenogramy obrad parlamentarnych — 38, 48.
Swobody obywatelskie — patrz wolność.
Szef Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzplitej — 13.

Szkoły:

mniejszości — 110,*
powszechne — 118,*
prywatne — 117 *
publiczne — 117.*

Ślubowanie posłów i senatorów — 39, 48.

Tajemnica korespondencji — 68.
Tajność obrad parlamentu — 38, 48.
Trybunał Kompetencyjny — 70.
Trybunał Stanu — 13, 30, 41, 44, 71.
Twórczość jednostki — 5.

Umowy:

handlowe i celne — 52,
międzynarodowe — 12, 50, 52,

Uprawnienia:

Marszałka Senatu podczas sprawowania funkcji
Prezydenta Rzplitej — 23,
obywatela do wpływania na sprawy publiczne — 7,
Prezydenta Rzplitej i Rządu:
w czasie stanu wyjątkowego — 78,
w czasie stanu wojennego — 79,

Prezydenta Rzplitej osobiste — patrz prerogatywy.

Urzędnicy — 45

Urzędy państwowe — 12.

Ustawa — 45, 46, 52—55, 57—59, 69.

Ustawy własne kościołów i związków religijnych — 115.*

Ustrój rolny — 99.*

Uznanie przez Państwo wyznań i kościołów 113,* 115,* 116.*

Votum nieufności — 29, 31.

Wierność wobec Państwa:

obywatela — 6,
posła i senatora — 39, 48.

Władza państwowa — 2.

Własność — 99.*

Właściwość sądów i innych organów władzy — 70.

Wojna — 12, 13, 24, 79.

Województwa — 73.

Województwo Śląskie — 81.

Wojsko — 32, 61.

Wojskowe sądy — 70.

Wojskowe władze naczelne — 63.

Wojskowi — 32.

Wolność:

osobista — 68,

słowa — 5,

sumienia — 5, 111,*

wyznania — 111,*

zrzeszeń — 5.

zawieszenie swobód obywatelskich — 78, 79.

Wódz Naczelny — 13, 63.

Wybory:

do Sejmu — 32, 33,

do Senatu — 47.

Wybór Elektorów — 17, 18.

Wybór Prezydenta Rzplitej — 13, 16—21.

Wydatki państwowe — 59.

Wysiłek obywatela — 7.

Wywłaszczenie — 99.*

Wyznania:

w ogólności — 7, 111, * 112, * 113, *
rzymsko-katolickie — 114, *
inne — 115, * 116. *

Zadania:

organów Państwa — 3,
życia zbiorowego — 4.

Zakaz otrzymywania przez posłów i senatorów korzyści osobistych od Rządu — 44, 48.

Zamknięcia rachunkowe — 31, 77.
Zasługi obywatela — 7.
Zastępca Prezydenta Rzplitej — 23.
Zawieszenie swobód obywatelskich — 78, 79.
Zbycie nieruchomości — 51, 55.
Zdrada stanu — 78.
Zespolenie wszystkich obywateli — 9.
Zgromadzenie elektorów — 16—18, 21, 22.
Ziemia — 99.
Zmiana Konstytucji — 46—55, 79, 80, 81.
Zrzeszenia publiczno-prawne — 76.
Związki religijne — 113, * 115, * 116. *
Zwierzchnictwo sił zbrojnych — 13, 56, 63.
Zwierzchnik Sił Zbrojnych — 3, 13, 63.

Życie:

gospodarcze — 76,
społeczeństwa — 4,
zbiorowe — 4, 5.

